

még ennek elvégzése után is maradna idő, ezt a tanár a maga tetszése szerint választott lírai költemények olvasására fordíthatná.

A bőséges olvasmányi anyagnak alapos feldolgozása természetesen megkívánja, hogy kellőképpen meg legyen szorítva a nyelvnek gyakorlati használata s a reáliák tanulása. Az idegen nyelven folyékonyan való beszélést már csak azért sem lehet célul kitűzni az iskolában, mert ezt a célt az iskola nem bírja elérni, akárhogy iparkodik. De ellene szól ennek a célnak az az elvi álláspont is, hogy ha az iskola lemondana az erkölcsi tartalomról s a beszélést tűzné ki főcélnak, ezzel bizonyos alsóbbrendű művelődési intézménnyé válnék, mely beéri a nyelvmesteri szerep betöltésével. Mindazáltal a Herbart nyomában járó pedagógusok sem kívánják, hogy az iskola egészen elhanyagolja a gyakorlati nyelvhasználatot s teljesen kiküszöbölje a reáliákat (tárgyi ismereteket), csak a középső osztályokba utalja őket. A középső fokon az idegen nyelvet saját magáért lehet tanítani, nem az irodalom kedvéért. Itt az idegen országra és népre vonatkozó tárgyi ismeretek játszhadják a főszerepet az olvasmányok összeválogatásában, tehát olyan olvasókönyvet kell használni, mely megismerteti a tanulóval az illető idegen nemzetnek hazáját és művelődési viszonyait, s alkalmat ad beszédgyakorlatokra. A felső fokon azonban mindezt már csak mellékesen, sokkal szűkebb arányban lehet továbbfolytatni. Fődolog itt az irodalom.

Dr. Nagy József.

Az értelmi nevelés.

Souriau Pálnak, a kiváló francia esztétikusnak *L'éducation intellectuelle* című értekezésével indult meg nemrég egy új francia pedagógiai folyóirat, mely közleményeinek értékességével és változatoságával egyszerre előkelő helyet biztosított magának a hasonló fajú szaklapok között.

A cikk * az értelmi nevelésnek legelőször a célját kívánja világosan megállapítani. Arra hivatkozik, hogy a testi és erkölcsi nevelés terén általánosan el van fogadva a formális cél: a gyermeknek erősebbé, egészségesebbé, illetőleg erkölcsösebbé tétele, s ennek mintájára a gyermeknek értelmesebbé tételét tűzi ki az értelmi nevelésnek közvetlen céljává, nem pedig az ismeretek bizonyos tömegének átadását. A célnak evvel a fogalmazásával a szétválaszthatatlan alaki

* *L'Éducation*, 1re Année, p. 7—26. — (1909.)

és anyagi szempont közül az előbbi van homloktérbe állítva, míg az utóbbi csak másodrendű szerepet játszik.

Az értelmi fejlődés szempontjából szerencsésnek vallhatja magát minden gyermek, aki intelligens környezetben tölti az iskolajárás előtti éveket, mert értelme a környezete életében való részvétel által magától kifejlődik.

Az internátusoknak egyik nagy hátrányuk, hogy kiragadják a gyermeket ebből a természetes környezetből s elzárják egy mesterséges, szűkkörű világba, az egykorú gyermekek társaságába. Azok a különböző eleven hatások, melyek olyan sokféle irányban fejlesztik a nagy társadalomban élő gyermek értelmét, mind künrekednek az internátusoknak, ezeknek a szellemi kolostoroknak falain. De kis lakóikon meg is látszik a szellemi elszigeteltségnek káros hatása! Keveset vagy inkább semmit sem tudnak a társadalmon végighullámzó szellemi mozgalmakról, a nagy eseményekről. Souriau fölemlít egy bennlakó növendéket, aki egy szép napon megtudta, hogy Oroszország és Japán egy pár hónap óta háborúban áll egymással, azonban a világtörténelmi fontosságú esemény semmi különösebb hatást nem keltett benne. Az internátusból kijövő ifjú a hosszas elkülönítés folytán idegennek érzi magát az előtte ismeretlen emberi társadalomban, míg a künnlakó minden zökkenés nélkül lép ki az életbe, hiszen addig is otthon volt benne.

Viszont igaz, hogy az internátusnak más tekintetben megvannak az előnyei. Hozzászoktat például a renchez s a beható iskolai munkához. Ha csak ismeretek fölhalmazásáról volna szó, kitünő intézménynek kellene mondanunk, az értelmi fejlődés szempontjából azonban határozottan káros. Erkölcsi hátrányait már szeljtében ismerik, s ezért az internátusoknak klasszikus földjén, Franciaországban sem tartják ma már ideálnak, hanem csak olyan kiegészítő eszköznek, melyre jobb híján rászorulunk.

Az értelem fejlesztése ismeretek útján megy végbe, de a különféle ismeretek nagyon különböző mértékben járulnak hozzá az intelligencia fejlesztéséhez. Vannak csekély fontosságú, úgyszólván meddő ismeretek, száraz tények, amelyeket csupán megállapítunk, de mivel nem tudjuk őket semmihez hozzákapcsolni, nem keltenek semmiféle hullámzást meglévő képzeleteink és gondolataink között. Az értelem fejlesztése szempontjából csak azok az ismeretek értékesek, melyeknek ösztönző, sugalló hatásuk van (*faits suggestifs*), melyeket közkeletű kifejezéssel elmemozdítóknak szokás nevezni. Nyilvánvaló például, hogy a nagy történelmi eszmények megismerése egészen más lelki hatásokat ébreszt föl, mint a jelentéktelen irodalomtörténeti adatoknak megtanulása. Azt a szellemi értéket, melyet egy

nyelvtani szabály tudásával szereztünk, össze se lehet mérni a tömegvonzás törvényének ismeretéből származó lelki haszonnal. *Guyau* szellemes mondása szerint vannak olyan haszontalan, töltelék ismeretek, melyektől üres lesz az embernek a feje, ha teletömi velük. A tananyagot át kellene vizsgálni ebből a szempontból. Ha az értelem fejlesztését tartjuk szemünk előtt, könnyen észre fogjuk venni azokat a haszontalan «tudnivalókat», melyeknek csak a speciális tanulmányaikba szerelmes szakemberek elfoglaltsága tulajdoníthat értéket. Ezeket alaposan meg kellene nyirbálni s az így fölszabaduló időt értelemfejlesztő tanulmányokra fordítani. A tanterv keretén belül meg kell engednünk, hogy a tanuló választhasson bizonyos nemkötelező tárgyak között. Módját kell ejteni annak is, hogy ami különösebben érdekli az ifjút, avval behatóbban foglalkozhassék. A mostani francia tanterv sem egészen merev ebben a tekintetben, némi alkalmat ad a tanuló egyéniségének érvényesülésére, de még nagyobb szabadságra volna szükség, mert nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy minden értelmi nevelésnek csak annyiban van nevelő értéke, amennyiben magunk erejéből és jószántából való (spontan) tevékenységet kelt a lélekben, s hogy ahol kezdeményező erő nincs, ott nem terem gondolat.

Az emlékező képességet gyakorlással nem igen lehet fejleszteni, ez velünk született tehetség: így vélekedik *Souriau*. Mindazáltal erre vonatkozólag is ad tanácsokat. Hozzá kell szoktatni a tanulót — úgymond, — hogy ne a szavakat jegyezze meg, hanem a gondolatokat. Fejlesszük benne a kiszemelő memóriát, mely nem éri be avval, hogy találomra megjegyez bizonyos dolgokat, hanem ki tudja válogatni azt, aminek hasznát láthatja valamikor, fölismeri és elhagyja a mellékést, s csak a lényeges dolgokat őrzi meg. A fölserdült ifjúnak el kell érnie az emlékezet fejlettségének arra a fokára, hogy egy egész könyv elolvasása után meg tudja jegyezni tartalmának velejét.

A képzeletet sem szabad elhanyagolni. Akadtak ugyan úgynevezett pozitív gondolkodók, akik pusztán csak pozitív, megmérhető tényekkel akarták fejleszteni a gyermeki elmét. Ez az eljárás azonban vagy kiöli a gyermekből a képzeletet s akkor csonka szellemi élet az eredmény, vagy pedig avval a következménnyel jár, hogy a képzelet, mely magára hagyva is működik, irányítás híján szertelen képzelgésekbe téved.

Gyakorolni kell a tanulót gondolatainak értelmes kifejezésében is. A mai iskola nem ad erre elég alkalmat. Tanítványaink csak írás közben tudnak gondolkodni s zavarba jönnek, ha hirtelen lélekjelentést kívánunk tőlük. Természetesen nem arról van szó, hogy szó-

nokokká neveljük őket, de mégis meg kell szokniok, hogy nagyobb-számú hallgatóság előtt is bizonyos könnyűséggel tudjanak beszélni. A beszéd gyakorlása fokozza bennünk az életrevaló elevenséget, mert arra kényszerít, hogy fürgébben gondolkozzunk s hirtelen megtaláljuk az éppen jelentkező gondolathoz a megfelelő kifejezést. Az ilyen gyakorlatok tehát azokat a szellemi tulajdonságokat fejlesztik, melyekre a tett emberének van szüksége. Fontos dolog ez a mai korban, mikor annyira sürgetik a tevékenységre való nevelés eszméjének megvalósítását.

Minden erőnkől rajta kell lennünk, hogy fejlesszük tanítványainknak stílusát, mert ezzel egyszersmind értelmüket is élesítjük. Az iskola feladata továbbá az is, hogy fegyelmezze az észet, hozzászoktassa a kritikához. A gyermekben ugyanis megvan az a hajlam, hogy felületesen, elhamarkodva ítéljen. Csakúgy szórja az úgynevezett légbőlkapott állításokat s nem is törődik vele, vajjon igazak-e vagy nem. Ebben a tekintetben sok ember mindvégig gyermek marad. Igazán csodálatos, milyen könnyedén odavetik némelyek vitatkozás vagy társalgás közben a legképtelenebb állításokat, melyeknek igazságát soha meg nem vizsgálták.

Az értelmi nevelésnek végső célja az, hogy fokozatos gyakorlással fölemelje a gyermeket a fejlettebb szellemi műveltség légkörébe, az elvont gondolkodás színvonalára.

Mindezeknek a követelményeknek a jelenlegi keretek között is eleget lehet tenni, nincs tehát szükség arra, hogy gyökerestül fölforgassuk mostani iskolarendszerünket, pusztán csak más irányba kell terelni a benne folyó munkát. Ez az eddig kevés figyelemre méltatott irány pedig nem más, mint az értelemnek legnagyobbfokú kifejlesztése.

Dr. Nagy József.
